

DR. G. W. A. PANHUIJSEN

DE TAAK VAN HET SOCIAAL HISTORISCH CENTRUM ALS VERZAMEL- EN BEWAARPLAATS VAN ARCHIEVEN

Rede, uitgesproken bij gelegenheid van de Jaarvergadering van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op 22 februari 1952.

Het doel, dat de Stichting "Sociaal Historisch Centrum voor Limburg" zich gesteld heeft, wordt in de Statuten omschreven op de volgende wijze (art. 2):

"a. het verzamelen, bewaren, ordenen en inventariseren van bronnenmateriaal betreffende het sociale leven in Limburg in heden en verleden."

"b. het beschikbaar stellen van dit bronnenmateriaal zowel voor wetenschappelijke als voor praktische doeleinden."

"c. het verrichten van zelfstandig onderzoek en het publiceren van gegevens, slechts voor zover het Dagelijks Bestuur dit wenselijk acht."

De Stichting tracht (volgens art. 3) dit doel onder meer te bereiken door: "het in eigendom verwerven (door aankoop of aanvaarden van schenkingen) of in bruikleen ontvangen van het boven (onder artikel 2) genoemde bronnenmateriaal en het inrichten van een verzameling van sociaal historische archieven en een sociaal historische bibliotheek."

Het verzamelen, bewaren, ordenen en inventariseren van sociaal historische archieven als bronnen voor de sociale en economische geschiedenis van ons gewest is dus één der primaire doelstellingen van onze Stichting, en tevens één der belangrijkste.

Het Dagelijks Bestuur van onze Stichting heeft mij verzocht speciaal deze doelstelling voor de huidige vergadering van het Algemeen Bestuur en zijn hoge gasten nader toe te lichten.

Ik voldoe vanzelfsprekend graag aan dit verzoek.

Vooraf ga echter de bemerking, dat ik hier dus opzettelijk niet nader zal ingaan op de taak van het

Sociaal Historisch Centrum als centrale voor het verschaffen en verkrijgen van inlichtingen over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg. Dit betekent echter in het geheel niet, dat deze taak van ons Centrum minder belangrijk zou zijn. Integendeel, de behoefte die aan een Centrum ter verschaffing, verkrijging van inlichtingen op dit sociaal-economisch gebied der Limburgse historie bestaat, is zelfs de eerste beweegreden geweest om tot de Stichting van dit, ons Centrum over te gaan. Het is echter niet mijn opdracht bij deze gelegenheid over deze doelstelling van ons Centrum verder uit te weiden.

De wording van het Sociaal Historisch Centrum als verzamel- en bewaarplaats voor allerlei soorten van archieven, welke op sociaal en economisch gebied voor Limburgs geschiedenis als bronnen dienst kunnen doen, moet men, om ze goed te begrijpen, naar mijn mening zien met als achtergrond de groei en de ontwikkeling van het officiële Nederlandse Archiefwezen, d. w. z. van het archiefwezen, waarbij de archieven van de Overheid, de archieven van de Centrale regeringsorganen, van de Provinciale en Gemeentelijke bestuursinstellingen betrokken zijn. Daarom zullen enige opmerkingen daarover hier niet mogen ontbreken.

Dit officiële Nederlandse Archiefwezen is geregeld bij de Wet, n. l. de Archiefwet 1918, welke in 1928 werd gewijzigd en aangevuld.

De waarde van de zogenaamde oude archieven, daterende van vóór 1813, het einde van de Franse Tijd in ons land, werd in deze wet volkomen erkend en vele nuttige maatregelen werden hierin genomen tot het behoud van deze archieven en tot het ordenen en inventariseren hiervan, teneinde ze op deze wijze toegankelijk te maken voor wetenschappelijk onderzoek.

Volgens de bepalingen van deze Wet is er een Algemene Rijksarchiefbewaarplaats in Den Haag, waarin o. a. de archieven van voormalige, centrale landelijke bestuursorganen bewaard worden, ter-

wijl daarnaast in de hoofdplaats van iedere Provincie een Rijksarchiefbewaarpplaats is gevestigd, waarin o.a. de archieven der voormalige Provinciale bestuursorganen zijn geborgen en die van vroegere zelfstandige landschappen en hun bestuursorganen, welke in de desbetreffende Provincie bestaan hebben

Wat is nu eigenlijk het werk van de beheerders dezer archieven, de archivariissen?

Zij zijn de verantwoordelijke bewaarders van de officiële bescheiden, die wel hebben uitgediend voor de administratie, maar nog grote betekenis en waarde hebben, eensdeels als le titels en bewijzen van rechten en verplichtingen van de Staat, de gemeenten, van korporaties en van particulieren, voor het andere deel als 2e geschiedbronnen.

Zij hebben die bescheiden te ordenen en te beschrijven zo mogelijk door publicatie bekend te maken, en ook op te sporen en aan te vullen. Tevens zijn zij belast met hulp bij de raadpleging ervan door anderen, of zelf moeten zij de nodige inlichtingen er uit nasporen en verschaffen.

De belangrijkste taak van de archivariissen is dus: het ordenen en beschrijven der archieven, die onder hen berusten. Het is kort gezegd, maar er zijn archieven, aan wier ordening en beschrijving jaren van ingespannen arbeid moeten worden ten koste gelegd.

Men gaat hier bij te werk volgens de "Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven", ontworpen in opdracht van de Vereniging van archivariissen in Nederland, door de Mrs. Muller, Feith, en Fruin.

De werkelijke onvolprezen waarde van deze handleiding zal ook de leek enigszins beseffen, wanneer hij weet, dat zij vertaald is in het Frans, in het Duits en in het Italiaans, (en werkelijk niet omdat het zo'n gemakkelijke literatuur is), dat verder Jenkinson in Engeland en Romanowsky in de Oekraïne in de handleidingen voor archiefordening, die zij voor hun landen vervaardigden, uitdrukkelijk er-

kennen, dat zij veel te danken hebben, aan onze Nederlandse handleiding!

Volgens de algemeen aanvaarde beginselen dezer handleiding wordt als een archief beschouwd: "het geheel der bescheiden, ex officio ontvangen bij of opgemaakt door enig bestuur of een zijner ambtenaren, voorzoverre deze bescheiden bestemd waren om onder dat bestuur of onder die ambtenaar te blijven berusten."

Deze definitie is het fundament, waarop alles moet rusten.

Een archief moet dus omvatten alléén die stukken, die een bepaald bestuur of een zijner ambtenaren van ambtswege in hun bijzondere kwaliteit van bestuur en ambtenaar onder hun beheer hadden. Onder ieder bestuur komt als een neerslag van zijn werkzaamheden een kleiner of groter aantal dezer stukken te berusten. Naar de grootte en belangrijkheid van dat bestuurscollege is het weer onderverdeeld in meer of minder afdelingen en onderafdelingen, commissies en subcommissies. Ook deze vormen weer een lopende administratie en de stukken dezer administratie worden na afdoening der zaken in de archieven opgeborgen. Een archief is dus niet een willekeurige opeenstapeling van papieren, het wordt niet willekeurig gemaakt, zoals men deen of andere verzameling historische handschriften samenstelt. Een archief vormt een organisch geheel: volgens de inrichting van het bestuur van welks werkzaamheden het de neerslag is, groeit het als een levend organisme; het vormt en vervormt zich naar de vorm en vervorming van dat bestuur. Veranderen de functies van dat bestuurscollege, dan verandert de aard van het archief mede.

Dus niet de eerste de beste, maar alleen hij, die de organisatie van die bepaalde bestuursinstellingen heeft bestudeerd en door deze studie de nodige kundigheden bezit, is tot de ordening van het archief dezer instelling bevoegd.

Bij het hiervoor gezegde is dus als grondprincipe aanvaard het zogenaamde herkomst-beginsel,

wat de Fransen noemen "le respect des fonds", de Duitsers het "Provenienzprincipe"; d. w. z. degene, die de archieven ordent, moet elk archiefstuk terugbrengen op zijn oorspronkelijke plaats; hij mag een archief niet naar zijn eigen subjectieve willekeurige opvatting uiteen rijten, om die stukken dan weer chronologisch of zakelijk in afzonderlijke groepen te ordenen; de stukken moeten zo blijven samengevoegd als zij oorspronkelijk bij de lopende gang van zaken in het staatsbestuur bij iedere afzonderlijke overheid in oorzakelijke samenhang werden gegroepeerd. Zo weerspiegelen de archieven in een Algemene Rijksarchiefbewaarplaats de gehele bouw van het staatsorganisme, een gemeente-archief de bouw van het gemeente-organisme, een korporatie-archief de bouw van het korporatie-bestuur.

Wanneer nu een archivaris een archief te ordenen krijgt: b. v. de rechterlijke archieven van de oudste stad van ons land, van Maastricht, dan heeft hij dit dus te reconstrueren in overeenstemming met de oude ordening van dit archief, die op haar beurt weer een weerspiegeling is van de vroegere rechterlijke organisatie in deze stad. Zijn eerste werk is dus uit de geschreven geschiedenis van de stad die rechterlijke organisatie zo goed mogelijk te leren kennen. Dáár, waar de bestaande geschiedwerken hem in de steek laten (en dat is natuurlijk altijd juist op de moeilijkste punten), daar moet hij de inrichting en de vervorming, kortom de gehele geschiedenis van deze rechterlijke instellingen uit de archieven zelf trachten te achterhalen.

Hij moet b. v. weten, dat Maastricht tot 1794 gestaan heeft onder souvereiniteit van twee heren: aan de ene zijde de Staten-Generaal als getreden in de rechten van de vroegere Hertogen van Brabant, en aan de andere zijde de Prins-Bisschop van Luik; dat deze beide souvereinen tot uitoefening van hun jurisdictie in Maastricht een onverdeeld, indivies Laaggerecht hebben gehad; daarnaast zorgden twee schepenbanken, een Luikse en een Brabantse, voor de handhaving der hogere rechtspraak;

zaken in appèl werden behandeld door de Commissarissen-Deciseurs na de instructie der Commissarissen-Instructeurs. Al de onderverdelingen van deze instellingen en de zelfstandige werkzaamheden der ambtenaren moeten worden nagespoord, om de neerslag van hun werkzaamheden in de archieven te herkennen, en naar dit organisme de organisch gegroeide archiefindeling te reconstrueren.

Zijnzo de gehele bouw der gerechtelijke instellingen van de stad en haar hervormingen in de loop der tijden, en al de oorzaken daarvan, na grondige studie achterhaald, dan moet men in de archieven, die meestal in droevige ordeloze toestand tot ons zijn gekomen de sporen zien terug te vinden van deze vroegere organisatie. Het hoeft geen betoog, dat dit uren vordert van vaak dorre, afmattende werkzaamheid.

Maar des te groter is dan ook de bevrediging, wanneer men eindelijk en ten langen laatste is geslaagd in dit werk, wanneer een inventaris helder en overzichtelijk, weergeeft het gehele organisme, dat in vroegere tijden recht en orde handhaafde in de stad, wanneer een inleiding de resultaten van het onderzoek naar de bouw en de geschiedenis van dit organisme weergeeft, wanneer als de neerslag van de werkzaamheden der vroegere ambtenaren alle archiefstukken organisch staan gegroepeerd en historische noten boven de onderafdelingen van de inventaris de geschiedenis en werkzaamheid van de verschillende leden van dat organisme doen kennen.

Waar nu in een Rijksarchiefbewaarplaats de archieven van de meest verschillende instellingen berusten, waar men daar kan vinden, om maar iets te memoreren, de archieven van de Staten-Generaal en de Raad van State uit de tijd der Republiek, van de Provinciale en Gedeputeerde Staten der toenmaals Souvereine Provinciën, de rechterlijke archieven van alle dorpen en voormalige heerlijkheden uit de provincie, de archieven van de departementale besturen uit de Franse Tijd, de archieven van vroegere kapittelkerken, kloosters en abdijen, en die

van velerlei andere korporaties, waar de gemeentelijke archiefbewaarplaatsen eveneens de archieven van veelsoortige instellingen bewaren, en waar men nu weet, dat voor de ordening en inventarisatie van één enkel dezer archieven telkens opnieuw een dergelijke diepgaande studie nodig is, daar is het begrijpelijk, dat de wet haar eisen voor de benoembaarheid in het archiefwezen gesteld heeft.

Al hetgeen ik U tot nu toe mededeelde, werd tot vóór nog vrij korte tijd bijna uitsluitend toegepast op de oudere archieven, daterende van vóór 1813.

Voor de archieven van de overheid, welke dateerden van na 1813 en zich uitstrekken tot over onze eigen tijd, bestond zowel bij de Overheid als bij de archivarissen ex professo zeer weinig belangstelling. Het fatale gevolg is geweest, dat vele van deze moderne overheidsarchieven uit de 19e en 20e eeuw, zodra zij voor de administratie van de bestuursinstellingen, waarbij zij ontstonden, hun actuele waarde verloren hadden, verwaarloosd werden; tengevolge van gebrek aan ruimte verhuisden zij in vele gevallen (de uitzonderingen niet te na gesproken) naar kelders en zolders en vlieringen, waar zij vergeten werden, in vele gevallen ten gevolge van vocht en vuil verteerden, of door insecten, door ratten en muizen werden opgeknagd. In vele andere gevallen werden zij zelfs door de administraties zelf opgeruimd en vernietigd of aan de papiermolens overgeleverd. Deze wantoestanden hebben, zowel in ons eigen land als in België, Frankrijk, Amerika en andere landen een dergelijke ravage onder de moderne archieven aangericht, dat het in vele gevallen moeilijker zal zijn de geschiedenis van de moderne bestuursinstellingen en organisaties van de 19e eeuw te schrijven, dan die van soortgelijke instellingen in vroeger tijden.

In de laatste decennia is men in verschillende landen tot het inzicht gekomen, dat maatregelen hiertegen dringend en onmiddellijk noodzakelijk waren. Speciaal in Amerika en Frankrijk zijn, respectievelijk in 1934 en 1936, zeer belangrijke wette-

lijke maatregelen tot bescherming, tot behoud, ordening en inventarisatie van deze moderne overheidsarchieven genomen. En deze nieuwere inzichten en deze nieuwe belangstelling zijn bezig zich ook een baan te breken in ons eigen land. De Vereniging van Archivarissen in Nederland heeft zich grondig met deze kwestie bezig gehouden en tenslotte in januari 1951 een ontwerp voor een nieuwe Archiefwet bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ingediend, waarbij deze nieuwe inzichten volledig tot hun recht komen. Daarin worden maatregelen voorgesteld, welke een goede zorg voor deze moderne archieven zullen verzekeren gedurende de tijd, dat zij nog bij de verschillende bestuursinstellingen bewaard worden, en bovendien zal volgens deze nieuwe wetsbepalingen de overdracht van deze moderne archieven naar de rijks- en gemeentelijke archiefbewaarplaatsen periodiek plaats vinden en regelmatig gecontroleerd worden.

Deze zorg, ook voor de moderne archieven, is volkomen logisch. De waarde en de betekenis van de archieven, welke door de activiteit van de talloze administraties, diensten en instellingen van de Staat, de Provincies en de Gemeenten in ons vaderland zijn gevormd gedurende de 138 jaren, dat nu het Koninkrijk der Nederlanden bestaat, zijn onmiskenbaar groot. In deze archieven immers ligt vast de historie van ons Koninkrijk; daarin zijn vastgelegd talloze rechten van het Rijk en van zijn burgers; zij zijn daardoor tevens voor een groot gedeelte van belangrijke administratieve en rechterlijke waarde.

Uit zuiver wetenschappelijk standpunt bezien is het nu langzamerhand een verouderde en overwonnen gedachte geworden, dat de archieven uit de éne bepaalde periode belangrijker zouden zijn dan die, welke uit een andere periode dateren. Zijn de archieven, die het materiaal leverden voor het schrijven van de geschiedenis van de arbeidende klasse in de 19e eeuw, minder belangrijk dan die, welke de bronnen vormden, voor de geschiedenis der lakindustrie en handel van één of andere stad in de mid-

deleeuwen? Zijn de archieven, die het ons mogelijk maken de economische functie van de kloosters in de middeleeuwse samenleving te bestuderen en te beschrijven belangrijker dan de nieuwe archieven, die het de moderne sociograaf mogelijk maken zijn werk gedocumenteerd te verrichten?

Het zou toch eigenlijk van een min of meer bekrompen inzicht getuigen, wanneer men pas werkelijk respect en werkelijke waardering voor de archieven zou gevoelen, wanneer zij op zijn minst van vóór de Franse Revolutie dateren! Bovendien is een zo gefundeerde waardering ook zo uiterst subjectief. Waarvoor, denkt U, zouden wij in Limburg, meer waardering, respect en eerbied gevoelen: voor het Verdrag van Meerssen van 870, waarbij onze Maasgouw, de ééns zo bloeiende éénheid in het centrum van het Karolingische Rijk, werd verdeeld, om vele eeuwen lang een steeds meer versplinterd grensgewest te blijven? voor de vrede van Munster (1648), waarbij het zijn plaats onder de Generaliteitslanden kreeg toegewezen? voor het Partage-tractaat van 1661, waarbij het nog hopelozeler dan ooit te voren versplinterd werd? voor het besluit van de Nationale Conventie van 1795, waarbij het als "Département de la Meuse-Inférieure" in bijna "Karolingische" éénheid werd hersteld, maar tevens voor twintig lange jaren werd ingelijfd bij de Franse Republiek? voor de stichtingsakte van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815, waarbij het gewest onder de naam "Limburg" een gelijkwaardige plaats kreeg tussen de overige Nederlandse provincies, (al bleef de leeuw in het Nederlandse wapen ook toen nog slechts 7 pijlen voeren in zijn linkerklauw, als onvolledig restant van de 17 pijlen, waarmee hij in de 16e eeuw de éénheid der Nederlandse Gewesten symboliseerde)? of zou het vredesverdrag met België in 1839, waarbij het gewest opnieuw gesplitst en verdeeld werd, het meest moeten spreken tot ons hart?

Ik wil maar zeggen, dat de inwendige waarde en betekenis van de archiefstukken voor ons niet mag

worden bepaald door de subjectieve instelling van de onderzoeker, die honderdvoudig variëren kan.

Men is dan eindelijk tot de overtuiging gekomen, "dat er slechts archieven zijn; archieven zonder meer; archieven, welke onophoudelijk van karakter veranderen; de historische archieven van heden, waren gisteren administratief; de administratieve archieven van heden zullen morgen historisch zijn" (Cuvelier). De beheerders van deze archieven, de archivarissen, en ook de administrateurs, de beheerders der moderne, nog actuele archieven, dragen daardoor een grote verantwoordelijkheid: zij beslissen nú, over welke geschiedbronnen de historici en allerlei andere mannen van wetenschap in de toekomst zullen kunnen beschikken.

Met het groeien van dit inzicht, met het stijgen van de waardering voor onze moderne Overheidsarchieven is nu in de laatste tientallen van jaren tegelijkertijd het inzicht gerijpt, dat er náást de moderne overheidsarchieven der instellingen, diensten en bedrijven van het Rijk, van de Provincies en van de Gemeenten, nog zeer vele andere moderne archieven bestaan, welke als bronnen voor de moderne geschiedenis van ons Vaderland en van zijn provincies uiterst belangrijk zijn.

Dit zijn de archieven van de moderne groot-industrieën, van de klein-industrieën, van de handelsondernemingen, van de landbouwbedrijven, van particuliere stichtingen op allerlei gebied, van sociale, politieke en andere organisaties en verenigingen op alle terreinen van het maatschappelijk leven.

Nadat wij hebben moeten constateren, hoe slecht de moderne archieven van vele overheidsinstellingen er in vele gevallen aan toe waren, hoe veel er van deze verloren zijn gegaan of zwaar gehavend werden, zal wel niemand verwachten, dat het lot van deze particuliere moderne archieven veel beter is geweest. Het tegendeel is dan ook waar; hier werden de archieven natuurlijk op nog veel groter schaal vernietigd, wanneer de archiefstukken voor de administratie van het bedrijf, van de onderne-

ming, van de organisatie of instelling hun actuele betekenis eenmaal verloren hadden. Men moet het door eigen onderzoek ondervonden hebben om te beseffen, hoe moeilijk het is nog iets van de archieven en over het ontstaan en de geschiedenis dezer particuliere ondernemingen in de 19e eeuw te achterhalen, terwijl deze nu toch in vele gevallen zeer belangrijke elementen vormen van onze samenleving, en terwijl hun ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis voor ons van het grootste belang kan zijn.

De bijzondere waarde van deze talrijke particuliere archieven ligt hierin, dat zij veel meer dan overheidsarchieven dit ooit zullen kunnen, een beeld geven van het werkelijke leven van iedere dag van onze maatschappelijke samenleving in zijn duizendvoudig variërende geledingen; dat zij véél reëler en véél concreter het ontstaan, de groei, de ontwikkeling en de betekenis van het economische en sociale leven weergeven.

Er is wel niemand, die de grote waarde niet erkennen zal van de archieven van industrieën en ondernemingen als onze Limburgse Kolenmijnen, van Philips in Eindhoven, van de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij en andere reuzen op dit gebied. Deze archieven zijn in hun waarde dan ook gelijk te stellen met de archieven van onze Departementen van Algemeen Bestuur, zij zijn voor de geschiedenis van het gehele land van grote betekenis en natuurlijk heel in het bijzonder voor de geschiedenis van het gewest, waarin zij gevestigd zijn.

Maar daarnaast zijn er de archieven van zó vele andere ondernemingen en bedrijven, die, al nam hun groei dan ook niet de enorme omvang aan van de zojuist bedoelde Maatschappijen, toch van zeer grote betekenis zijn voor de gewestelijke en locale samenleving, temidden waarvan zij gesticht werden en uitgroeiden, zó dat zij het materiële bestaan en dewelvaart van de streek verzekerden, waarbij zij tevens zeer vaak de hele kleur van het maatschappelijk leven dezer streek bepaalden. Men denke b. v. aan de textiel-fabrieken in Twente en de aardewerk-

industrie te Maastricht.

In een Verslag van de Gedeputeerde Staten van Limburg van 25 november 1816 worden mededelingen gedaan aan de Minister van Binnenlandse Zaken over de toen bestaande industrieën in ons gewest; in dit rapport worden genoemd o. a. : zouttraffinaderijen, zeepziederijen, azijnmakerijen, cichorei-fabrieken, graanmolens, hoeden-fabrieken, lakenfabrieken, leerlooierijen, linnenweverijen, meekrapfabrieken, een naaldenfabriek, papiermolens, pijpenfabrieken, steenbakkerijen, de steenkoolmijnen te Kerkrade, wolspinnerijen, en dan (niet te vergeten) jeneverstokerijen en bierbrouwerijen, (welke laatste) volgens het rapport, "zoals Uwe Excellentie zal blijken in dit gewest het grootste getal uitmaken" (!.); (tot onze geruststelling gaat het rapport verder: "...waaruit echter niet moet worden opgemaakt, dat de handel in bier hier van eenig aanbelang zoude zijn; de meesten dier brouwerijen, vooral op het platte land, zijn alleen op sommige tijden van het jaar aan den gang").

Hoe buitengewoon belangrijk zou het zijn voor de economische en sociale geschiedenis van ons gewest, wanneer de archieven van de ondernemingen uit deze jaren van de 19e eeuw en van de ondernemingen, welke later in de loop dezer eeuw opkwamen, voor ons althans ten dele bewaard waren gebleven.

Wanneer wij daarin tot in details zouden kunnen bestuderen en nagaan, op welke wijze nu toch eigenlijk geheel onze tegenwoordige moderne samenleving, economisch en sociaal gegroeid is uit deze eerste industrialisatie-pogingen in het eerste kwart van de 19e eeuw en later.

Ongetwijfeld is reeds zeer veel van deze veelsoortige particuliere archieven verloren gegaan. En juist daarom is het de allerhoogste tijd om nog te redden wat er te redden valt. De Stichting van het Sociaal Historisch Centrum in Limburg als verzamel- en bewaarplaats voor deze particuliere archieven van industriële bedrijven, van handelsson-

dernemingen, van particuliere stichtingen en organisaties op allerlei terreinen van het maatschappelijk leven was allerdringendst noodzakelijk. Hier kan nu verzameld en bewaard worden wat op dit gebied nog aan archieven is overgebleven. Hier kan het deskundig geordend en geïnventariseerd en voor het wetenschappelijk onderzoek beschikbaar gesteld worden.

Bij deze ordening en inventarisatie zal de archivaris, die met dit werk belast wordt, op precies dezelfde wijze te werk moeten gaan als de archivaris die oudere archieven, daterende van vóór de Franse Revolutie, inventariseert. Misschien heeft het U even bevreemd, toen ik in het begin van deze uiteenzetting uitvoerig inging op het wezen en de betekenis van deze oude archieven, en op het werk van hun beheerders. Ik deed dit opzettelijk om nú te kunnen zeggen, dat de wetenschappelijke arbeid van degene, die de moderne archieven van industrieën bedrijven, ondernemingen en organisaties te ordenen en te inventariseren krijgt, in wezen niet verschilt van de arbeid van beheerders, van oudere archieven.

Ook deze moderne archieven vormen een organisch geheel; ook voor hen geldt de stelling uit onze handleiding, dat als een archief beschouwd wordt: "het geheel der bescheiden van ambtswege ontvangen bij of opgemaakt door enig bestuur of één van zijn ambtenaren, voorzoverre deze bescheiden bestemd waren om onder dat bestuur of onder dien ambtenaar te blijven berusten". Wij behoeven slechts in de plaats van de officiële overheidsbesturen en ambtenaren te stellen de besturen en functionarissen van de industriële bedrijven, handelsondernemingen, stichtingen en organisaties. Ook deze particuliere archieven zijn dus niet een willekeurige opeenstapeling van papieren; ook deze archieven zijn organisch gegroeid: volgens de inrichting van de besturen (wel te verstaan: fabrieks-, ondernemings-, verenigingsbesturen) van wier werkzaamheden deze archieven de neerslag vormden ,

groeiden ook zij als een levend organisme, vormden en vervormden zij zich naar de vorm en de vervorming van het bestuur en zijn functies. Ook bij de inventarisatie van déze archieven moet ieder archiefstuk worden teruggebracht op de plaats, waarop het organisch in dat archief thuis behoort.

Dus ook hier geldt dat niet de eerste de beste deze archieven ordenen en inventariseren kan, maar slechts degene, die archief-economisch geschoold is, die in de toepassing van de beginselen onzer moderne archiefwetenschap getraind is, die de sociaal-economische wetenschappen beheerst en daarnaast bovendien bijzondere studie heeft gemaakt van de geschiedenis, van de organisatorische ontwikkeling en van de bestuursvormen van die bedrijven, ondernemingen of organisaties, waarvan hij de archieven te inventariseren krijgt. Nogmaals: van wetenschappelijk standpunt bezien is het werk van deze archivaris, van de beheerder en inventarisator dezer moderne archieven, even belangrijk als het werk van de beheerders der oude historische archieven. Zijn werk zal tevens even inspannend en even tijdrovend zijn. Dit alles toont aan, hoe belangrijk de Stichting van het Sociaal Historisch Centrum is voor het wetenschappelijk leven in ons gewest. Het moet dan ook de kans krijgen, om uit te groeien, door voldoende financiële steun én van de Overheid en van de vele organisaties, én van de talloze particuliere industriële bedrijven, handelsondernemingen en stichtingen, die bij zijn bestaan belang hebben. Het moet de beschikking krijgen over voldoende personeel, over voldoende kantoor-ruimte, over een ruime bewaarplaats, waarin het de archieven bergen kan. Wanneer daarbij de eigenaars en de bezitters van deze moderne particuliere archieven voldoende medewerken, en bereid zijn deze archieven of archiefstukken aan het Sociaal Historisch Centrum over te dragen, in eigendom of in bruikleen, dan zal dit alles in hoge mate bijdragen tot de bloei van het wetenschappelijke en culturele leven van Limburg. Zij mogen daarbij bedenken, dat zij

hiermede ook hun eigen belangen dienen. Immers door deze archieven over te dragen aan Het Sociaal Historisch Centrum kunnen zij de administraties hunner bedrijven, ondernemingen en organisaties bevrijden van die archiefstukken, welke voor deze administraties hun actuele waarde verloren hebben en daarom in zekere zin tot "ballast" geworden zijn. En toch blijven deze archiefstukken dan voor deze bedrijven, ondernemingen en organisaties beschikbaar; want het Sociaal Historisch Centrum zal deze archiefstukken ordenen, inventariseren en voor onderzoek toegankelijk maken, en deze stukken weer ter beschikking stellen van de schenkers, telkens wanneer in het belang van hun bedrijf, onderneming of organisatie deze daaraan om een of andere reden behoefte hebben.

Als ik temidden van mijn collega's archivarissen in het Noorden vertoef, voel ik altijd een zekere trots, wanneer dit Limburgs initiatief tot het stichten van een gewestelijk Sociaal Historisch Centrum ter sprake komt, een initiatief, dat grotendeels te danken is aan Pater Remigius Dieteren O. F. M. Ik ben ervan overtuigd, dat ook organisatorisch deze opzet volkomen juist is, dat inderdaad in iedere provincie een dergelijk Sociaal Historisch Centrum als verzamel- en bewaarplaats van de moderne 19e en 20e eeuwse archieven van industriële bedrijven, handelsondernemingen, stichtingen en organisaties op allerlei gebied van ons maatschappelijk leven, opgericht behoort te worden; even goed als in iedere provincie een Rijksarchiefbewaarplaats is gevestigd. Zij behoren opgericht te worden op particulier initiatief, want het gaat om particuliere archieven, maar in de aanvang zullen zij de steun van de Overheid onmogelijk kunnen ontberen.

Hoe belangrijk zou het b. v. niet zijn voor de grondige wetenschappelijke vorming van de studenten aan de Katholieke Economische Hogeschool in Tilburg en aan de Ned. Economische Hogeschool te Rotterdam, wanneer dergelijke Sociaal-Historische centra voor Noord-Brabant in Tilburg en voor Zuid-

Holland in Rotterdam gesticht zouden worden; wanneer de voornoemde particuliere archieven van industriële bedrijven, handelsondernemingen enz. in de bewaarplaatsen dezer centra verzameld en door ordening en inventarisatie voor de studie en het wetenschappelijk onderzoek der hoogleraren en studenten van deze hogescholen beschikbaar gesteld zouden worden.

Ook in het buitenland heeft men dit ingezien. Te Aarhus in Denemarken is een jonge universiteit gevestigd. Daar vormde zich in 1942 een comité om te komen tot de stichting van een Centraal Bedrijfsarchief: het zou speciaal te Aarhus gevestigd worden, omdat de universiteit te Aarhus een economische faculteit bezit, en omdat een Centraal Bedrijfsarchief te Aarhus, zowel de studenten van deze economische faculteit, als de a. s. historici en juristen waardevolle hulpmiddelen bij hun studie zou kunnen verschaffen. De burgemeester van Aarhus werd voorzitter van het comité; de stad bleek bereid lokaliteiten beschikbaar te stellen, en men begon met het inzamelen van archivalia.

In 1948 kwam het Centraal Bedrijfsarchief te Aarhus tot stand: het omvatte toen reeds 350 archieven, afkomstig van 40 bedrijven (handel, nijverheid, landbouw) over de periode van 1670 tot 1947.

Dit voorbeeld moge moedgevend zijn voor het Bestuur van ons Sociaal Historisch Centrum en speciaal voor zijn Directeur, de heer Drs. J. Cornips, die al zijn bekwaamheid en al zijn werklust geeft in dienst van dit Centrum. Dit voorbeeld moge tevens een stimulans zijn voor de Overheid, Rijk, Provincie en Gemeenten, voor particuliere organisaties en ondernemingen om het Sociaal Historisch Centrum financieel zo krachtig mogelijk te steunen; opdat het moge uitgroeien en zijn belangrijke taak volledig moge vervullen. Het voorbeeld van Aarhus moge tevens een aansporing zijn voor al degenen, die in het bezit zijn van archieven of archiefstukken van industriële bedrijven, van handelsondernemingen, van land- en tuinbouwbedrijven, van allerlei

stichtingen en organisaties op het uitgebreide gebied van ons maatschappelijk leven: laten zij deze archieven en archiefstukken overdragen in eigendom of in bruikleen aan het Sociaal Historisch Centrum; zij zullen er de wetenschap een grote dienst mee bewijzen. Zijn er redenen om de openbaarheid van de geschonken archieven te beperken, voor een bepaalde tijd of voor een bepaald gedeelte van het archief, dan is dit altijd mogelijk. Ook kan men publicatie uit de geschonken archieven afhankelijk stellen van de toestemming van de schenker, indien hij dit wenst.

Dergelijke maatregelen zijn ook in het Rijksarchiefwezen mogelijk.

Tot slot nog een opmerking. Ik sprak U over de waarde en de betekenis van het Sociaal Historisch Centrum in Limburg als verzamel- en bewaarplaats van moderne particuliere archieven. Het is misschien nuttig hier uitdrukkelijk aan toe te voegen, dat onder deze archieven ook begrepen worden de zuiver persoonlijke papieren, welke zijn nagelaten door persoonlijkheden, die het economische en sociale leven in Limburg op een of andere wijze belangrijk hebben beïnvloed: b. v. brieven van en aan Mgr. Nolens, Mgr. Poels, Dr. Verhagen, Hermans en zovele anderen en allerlei andere geschriften welke van hen afkomstig zijn.

Bovendien vormt het Sociaal Historisch Centrum niet alleen een verzameling van sociaal historische archieven, maar tevens, zoals U weet, een sociaal-historische bibliotheek. Al was het dan mijn uitdrukkelijke taak hier te spreken over het Sociaal Historisch Centrum als verzamel- en bewaarplaats van sociaal-historische archieven, ik moge hier toch nog aan toevoegen, dat de vorming van de sociaal-historische bibliotheek eveneens zeer belangrijk is. Na de uiteenzetting over de eigen aard van een archief en zijn organische groei en samenhang is het duidelijk, dat een bibliotheek hiervan wezenlijk verschilt.

Een bibliotheek is wél een verzameling en de bi-

bibliotheek van ons Sociaal Historisch Centrum bestaat uit een verzameling van boeken, tijdschriften en publicaties van sociaal-economische aard betreffende de geschiedenis van Limburg; tevens bevat zij een uitgebreid documentatie-materiaal bestaande uit excerpten uit allerlei publicaties, voorzover deze gegevens bevatten over deze sociaal-economische geschiedenis van Limburg. Ieder, die drukwerken van welke aard ook in zijn bezit heeft, die voor de sociaal-economische geschiedenis van Limburg van belang zijn, doet een goed en nuttig werk door deze drukwerken aan de bibliotheek van ons Sociaal Historisch Centrum te schenken.

Ik herhaal tenslotte wat mijn mede-bestuurslid, de Z. G. Heer J. Colsen C. M. hierover reeds eerder in de pers geschreven heeft, maar wat niet genoeg herhaald kan worden; en bij deze herhaling richt ik mij over U, geachte aanwezigen, heen tot ieder die belang stelt in de geschiedenis van ons dierbaar gewest:

"Vóóral: schenkt ons waardevolle documenten. Verbrandt of vernietigt géén oude paperassen, die voor de geschiedenis van belang kunnen zijn. Wat gij niet meer bewaren wilt, omdat het op zolders of in volgepropte kasten te verwerpen ligt, redt het door het óns toe te vertrouwen."

Laat géén enkel archief, géén enkel drukwerk van vroegere tijd meer de weg opgaan naar de brandstapel of naar de mestvaalt. Uit schijnbaar onbelangrijke stukken diept een historicus soms de oplossing van een brandend vraagstuk op.

Schenkt aan het Sociaal-Historisch Centrum alle stukken uit vroegere tijd, die nog in Uw bezit zijn, en laat dáár de deskundigen uitmaken, wat hiervan belangrijk is en in de archiefbewaarplaats of in de bibliotheek bewaard moet blijven.

Moge zo ieder op zijn eigen wijze bijdragen aan de instandhouding, de groei en vruchtbare werkzaamheid van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg.